

Gotika II.

Úvod k přednášce – Umění Evropy 13. století

Významná data 13. století

- 1183 Filip II. August nastupuje na francouzský trůn (1183-1223)
- 1198 Lotario de Conti zvolen papežem – Innocenc III. (1198-1216)
- Přemysl Otakar I. dědičným českým králem
- 1204 Dobyť Konstantinopole křižáky, založení křižáckého státu
- 1209 Papež Innocenc III. vyhlašuje křížovou výpravu proti Albigenským
- 1215 Čtvrtý lateránský koncil
- 1221 Potvrzení řehole dominikánů
- 1223 Potvrzení řehole františkánů
- 1226 Ludvík IX. Svatý nastupuje na francouzský trůn (1226-1270)
- 1236 Poslední cesta Fridricha II. (králem 1212-1250) do říše
- 1248 Dokončena stavba Saint Chapelle
- 1253 Přemysl Otakar II. českým králem (1253-1278)
- 1277 Pravděpodobně zahájeny práce na výzdobě kostela sv. Františka v Assisi

1183 - Filip II. August (+1223)

- Konsolidoval francouzské království a centralizoval jeho správu
- Významným způsobem rozšířil francouzské državy severně od Loiry (definitivně po bitvě u Bouvines v roce 1214)
- Do doby jeho vlády spadá období stavby nejvýznamnějších katedrál „klasické gotiky“ (Sens, Laon, Chartres, Amiens)

Katedrální sochařství:

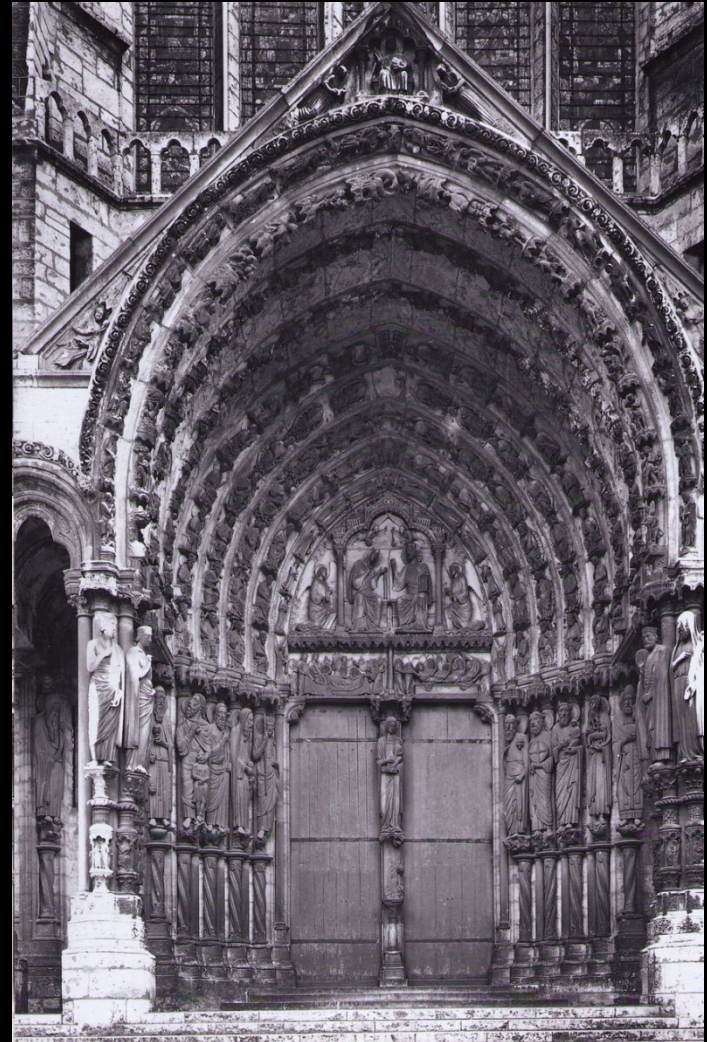
Laon, Sens, Chartres Notre Dame v Paříži

Styl kolem roku 1200

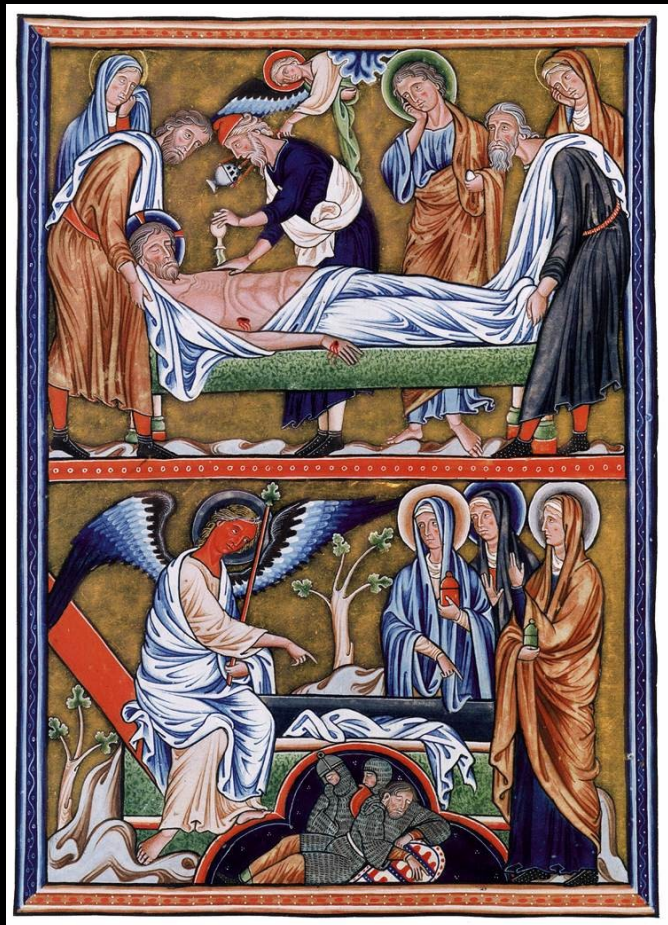
**Katedrála v Sens, hlava proroka z ostění středního portálu,
kolem r. 1200**
**katedrála v Chartres – severní transept, Mariánský portál,
po roce 1204**

47. Head from a jamb figure; central portal, west façade, Sens Cathedral;
c.1195–1200 (Musée Synodal, Sens)

Chartres – severní transept, po r. 1204
Žaltář královny Ingeborg, kolem r. 1200
Styl kolem roku 1200

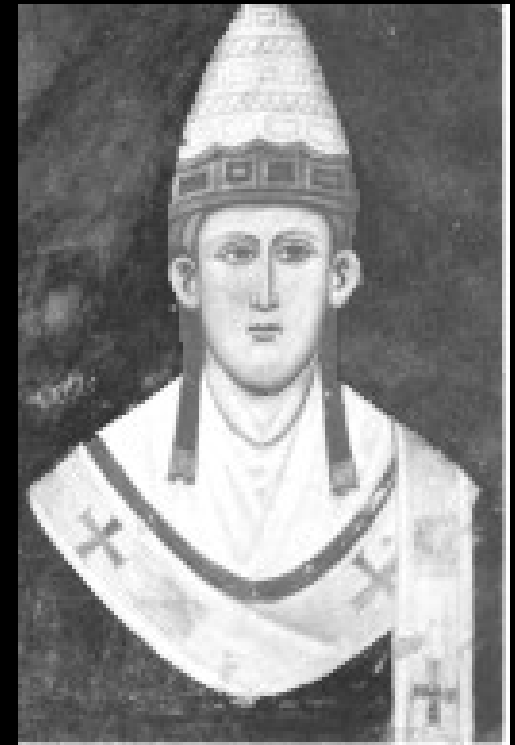
**Notre Dame Paříž,
západní průčelí
1. čtvrtina 13. století**

1198 - Innocenc III. (+1216)

- Za jeho pontifikátu dosáhlo papežství zenitu své moci
- Začaly křížové výpravy útočit i proti „heretickým“ křesťanům v Evropě a Byzanci
- Pod jeho vedením čtvrtý lateránský koncil (1215) ustavil nauku o transsubstanciaci

1204 - Dobytí Konstantinopole

Čtvrtá křížová výprava

- Z Byzance dovezeno množství ukořistěných relikvií
- Vzniká řada křížáckých států a Evropa je pod vlivem byzantské vzdělanosti a umění
- Z celé výpravy nejvíce těží Benátčané, mimo řady ukořistěných děl (kvadriga, tetrarchové v Benátkách) se z Byzance stěhují zřejmě i někteří zdejší umělci, aby vyzdobili tehdy přestavovaný chrám sv. Marka

1221- Potvrzení řehole řádu dominikánů

1223 – Potvrzení řehole řádu františkánů

Sv. Dominik (+ 1223) a Sv. František (+1226) založili dvě zpočátku odlišné řehole

Dominikáni

- **důraz na vzdělanost, převzali v průběhu 13. století školství namísto katedrálních škol**
- **kladli důraz na kázání a vlastní chudobu**
- **kázali především ve městech**
- **Dominikánská teologie pracovala také s Aristotelovými myšlenkami (Sv. Tomáš Akvinský) - realismus**

Františkáni

- **jednodušší řehole, osobní příklad**
- **Důraz na lidský život a utrpení Ježíše Krista a na úctu k Panně Marii**
- **Zpočátku důraz na jednoduché kázání v národních jazycích, později rovněž teologicky vzdělaní – nominalismus (Vilém Ockham)**

U obou řádů velký důraz na obrazy – nový narativní a jednoduchý styl, stavby kostelů na protilehlých stranách měst, velké halové stavby

1226 – Ludvík IX. Svatý zvolen králem Francie (+1270)

- Velkou část života věnoval myšlenkám a uskutečnění křížových výprav do Svaté země
- Za jeho vlády probíhala stavba katedrály v Amiens a korunovační katedrály v Remeši.
- Roku 1239 koupil od byzantského císaře Balduina II. trnovou korunu a část dřeva Svatého kříže. Pro jejich umístění nechal vystavět Sainte Chapelle v Paříži (dokončena r. 1248). Styl pařížského umění v této době (Sainte Chapelle, Nottre Dame) je napodobován po následujících více než padesát let
- Byl prvním králem, který se aktivně přihlásil k myšlence pokory propagované zejména žebravými řády
- Roku 1290 byl prohlášen za svatého

Katedrála v Remeši, severní transept, 1225-1230

Katedrála v Remeši, západní průčelí, po roce 1230

Katedrála v Remeši, západní průčelí – vnější a vnitřní výzdoba portálu, 1255-1270

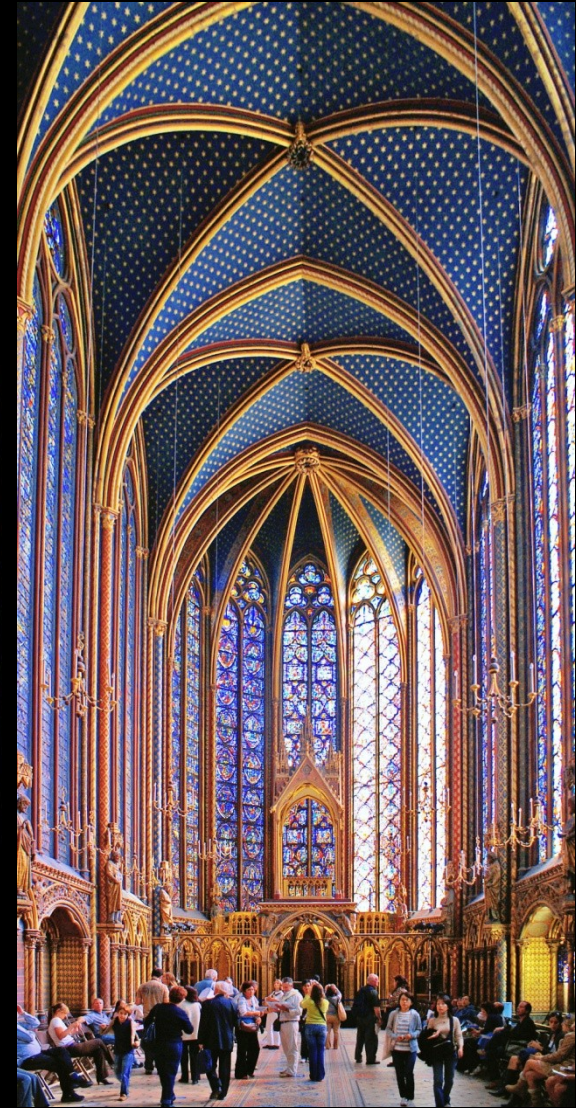

**Katedrála v Amiens, Západní průčelí katedrály
1230-1240/ Mariánský portál jižního transeptu,
Vierge Dorée, po roce 1240**

1248 – dokončena Sainte Chapelle,
pohled zvnějšku
spodní a horní patro

Katedrála Nottre Dame,
socha Adama z vnitřního portálu jižního transeptu,
kolem r. 1260 / Madona ze St. Chapelle, kolem r. 1260

1236 – Poslední pobyt Fridricha II. na vnitřním území římské říše

- Zvolen králem římským 1212, císařem korunován 1220
- Byl především králem sicilským, na dění v Říši měl omezený vliv a po roce 1237 zde nepobýval, za jeho vlády dochází k faktickému rozpadu říšské královské moci
- Na Fridrichově dvoře je systematicky rozvíjena vzdělanost a umění navazující na antické vzory – také díky islámským intelektuálům
- Nejvýznamnějšími stavbami jsou Castel del Monte a brána v Capui
- Osobně napsal knihu o sokolnictví, doprovázenou naturalistickými vyobrazeními

**Sochařská výzdoba nedochované brány v Capui,
dok. roku 1239
Castel del Monte, po r. 1225**

Římská říše za vlády Fridricha II.

- Říše je rozdělena mezi zástupce strany Welfů a Hohenštaufů
- Prosazují se zde jak čistě francouzské gotické formy (Štrasburg, Bamberg) tak specifický císařský sloh patrný v sochařství, malířství i architektuře
- V malířství se hovoří o tzv. Zackenstil (pův. žaltáře sasko-durynského okruhu) později rozšířeno na značnou část malířské produkce v říši
- Nejasná stylová kritéria jak pojímat tuto epochu
- H. Belting vytvořil nový pojmový aparát:
Goticismus: přímé, ale jen částečné přejímání gotických forem
Gotizace: vytváření nepřímé ale úplné analogie gotiky odlišnými výrazovými prostředky
- Nastoluje také pojem alternativní gotika

Katedrála ve Štrasburku, jižní transept a „Andělský sloup“ 1225-1235

**Katedrála v Bamberku,
„Fürstenportal“
(1225-1235)
Postava sv. Anny a Synagogy
(1230-1235)**

Naumburg, postavy zakladatelů dómu (Ekhard a Uta)
kolem r. 1250 / Míšeň, postavy zakladatelů (Ota I a
Adelheid (1255-1260)

„Bamberský jezdec“ (1240-1250)

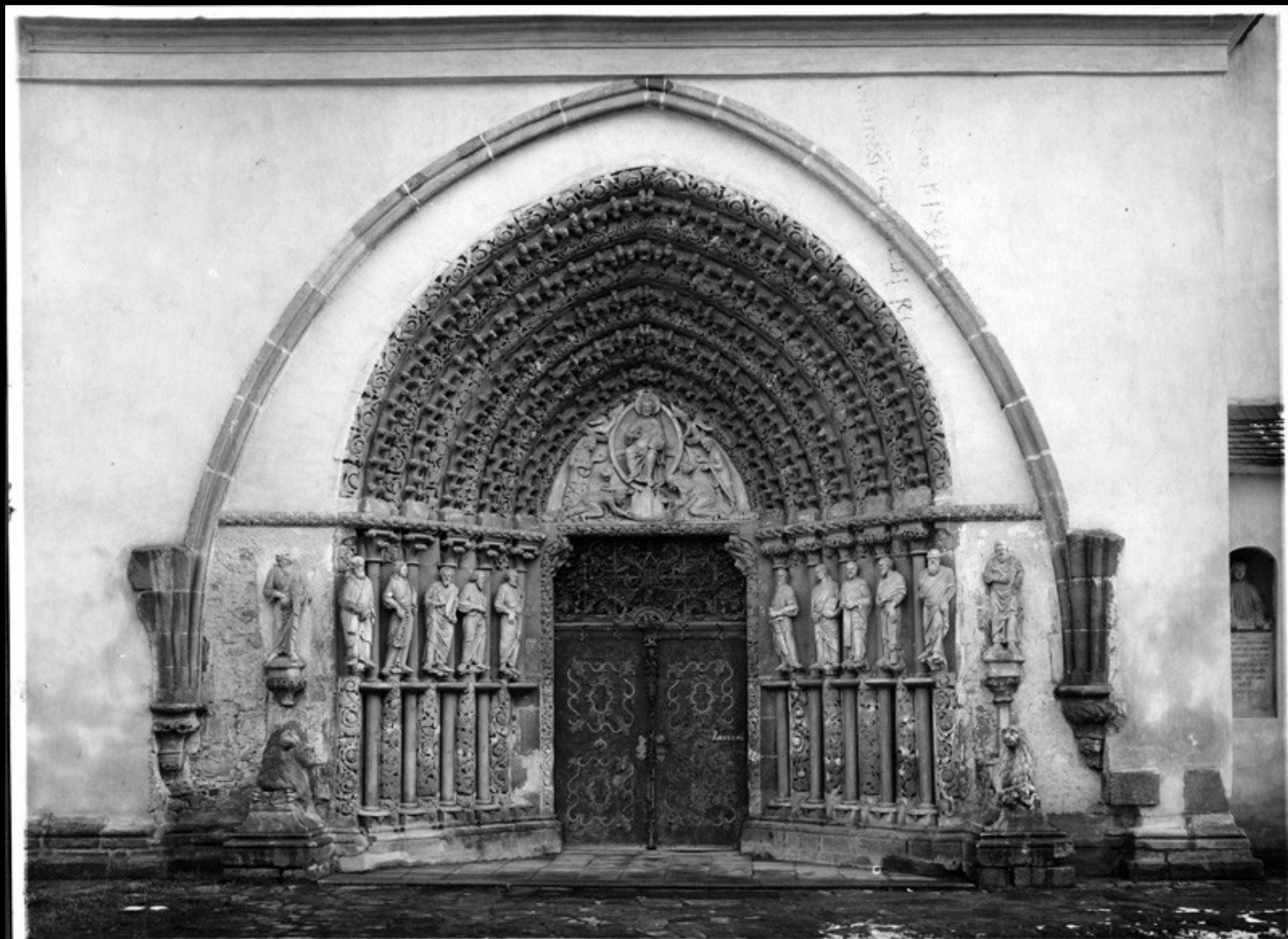

1198 - Přemysl Otakar I. (+ 1230)

- První dědičný český král
- Významné zakázky v této době jsou spojeny především s královským dvorem, nelze předpokládat „zpoždění“ v uměleckém vývoji oproti okolním zemím
- V knižním malířství převažuje orientace na sasko-durynský okruh (Mater verborum)
- Na sklonku Přemyslova panování a v době Václava I. se v Čechách objevují nové typy uměleckých úloh, zejména
  - sochařsky bohatě ztvárněný portál (Porta coeli, Měříň)
  - samostatné sochy madon (Madona ze Strakonice, Madona z Tuřan)

Portál kláštera „Porta coeli“ v Tišnově u Brna, po r. 1232

Madona ze Strakonice (NG Praha), 2. čtvrtina 13. století

179. Virgin and Child from Hove; polychromed oak, c.1230 (Historisk
Museum, Praha)

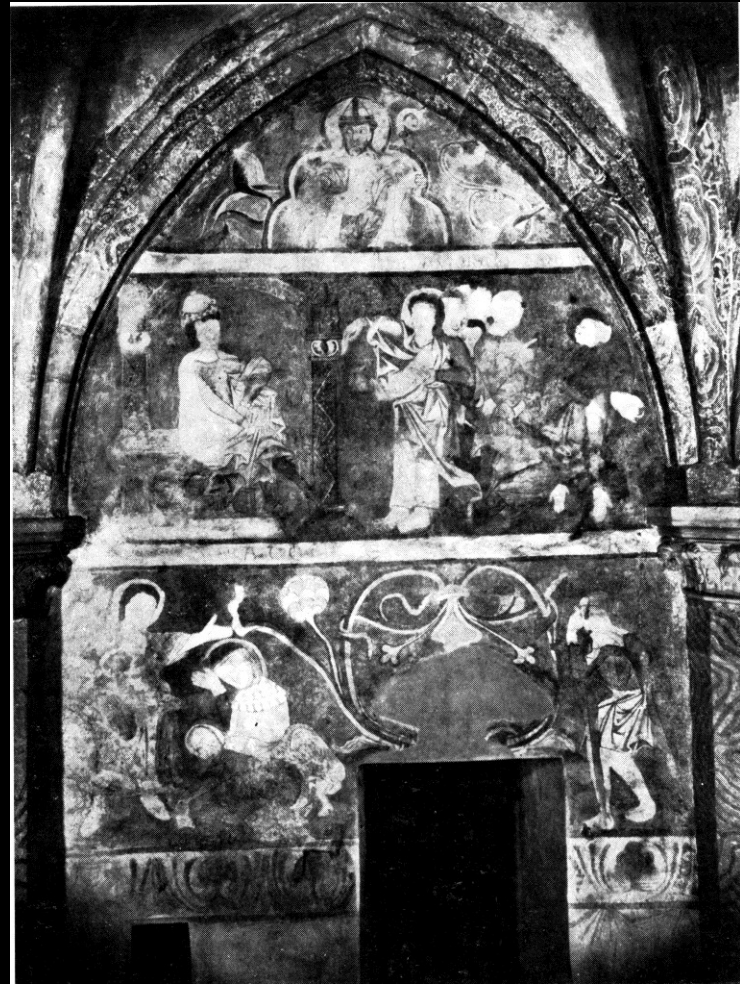

1253 – Přemysl Otakar II. českým králem

- Teritoriální expanze českého státu (Štýrsko, Korutany)
- V přemyslovském umění se setkáváme se svěbytným vyrovnáváním se se vzory francouzské gotiky i aktuálního umění okolních zemí
- Mezi stavebními podniky mají výrazné místo stavby královských hradů, urbanismus nově zakládaných měst. Církevní architektura je ovlivněna zvláště rakouskými vzory.
- Prosazuje se typ samostatné stojící sochy madony (Madona z Rudolfova)
- V malířství převládá „tzv. lámaný styl“ (malby v Třebíči, v děkanském kostele v Písku)

**Madona z Rudolfova (AJG Hluboká),
3. čtvrtina 13. století/ Výjevy ze života sv. Jana
evangelisty – nástěnná malba opatský kostel v Třebíči,
po r. 1250**

1278 – Pravděpodobné zahájení výmalby kostela sv. Františka v Assisi (postaven mezi lety 1226-1253)

Dosud nezmíněné typy uměleckých úloh ve 13. století

Náhrobek

Typy náhrobků ve 13. století:

- Mrtvé tělo vystavené na lůžku
- Ležící modlící se postava
- Ležící postava ozvláštněná gestem
- Aktivní ležící postava
- Modlící se postava

Fontevrault, klášterní kostel, Náhrobek Jindřicha II. a
Eleonory Akvitánské, 1230-1240 / Braunschweig –
klášterní kostel, Jindřich Lev a Matylda Anglická,
kolem 1230

Chórová přepážka - lettner

- **Lettner sloužil:**
  - **k oddělení laiků a kanovníků či mnichů**
  - **ke čtení z Písma (lectorium)**
  - **Později odstraňován, často dochovány jen kalvárie přesunuté na břevno u triumfálního oblouku**

Naumburg, chórová přepážka 1255-1260

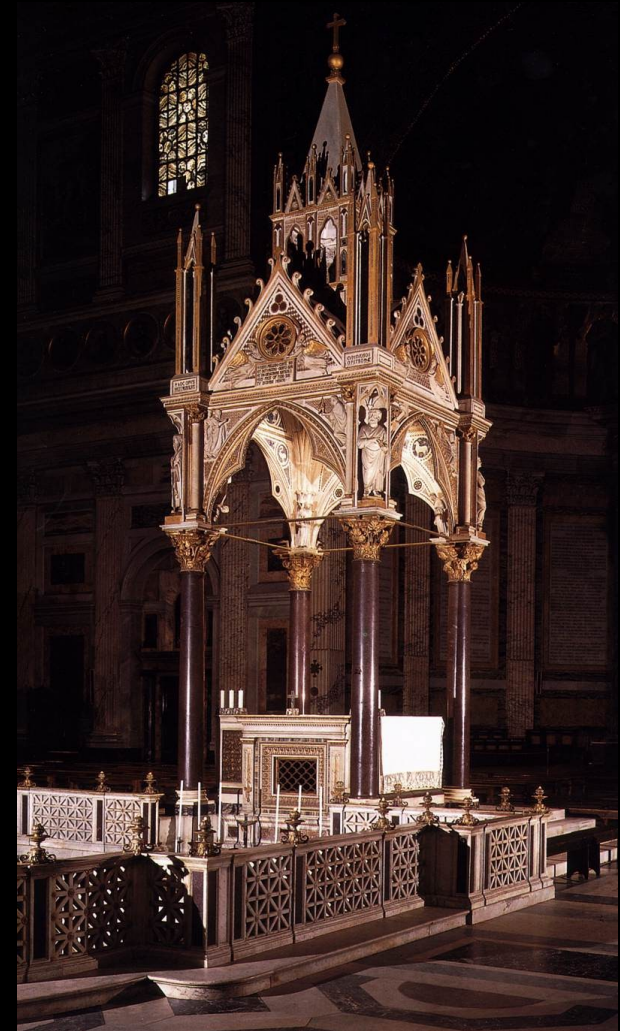
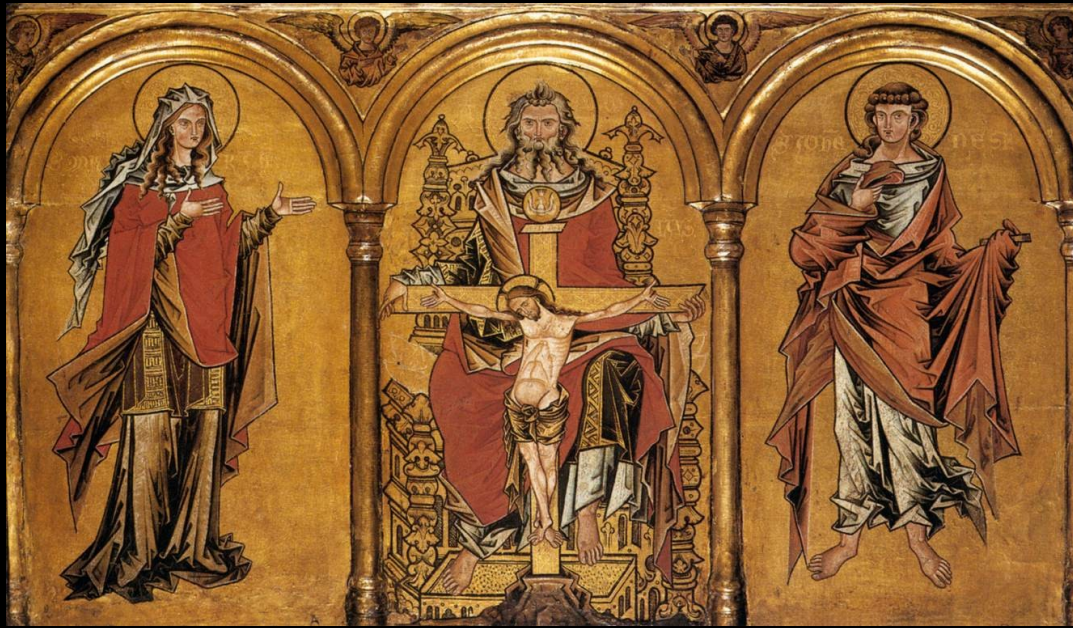

Oltářní retábl

- Nejasný způsob vzniku, více rozšířen od 13. století.
- Vznikl snad v souvislosti s proměnou liturgie – kněz původně sloužil mši čelem ke shromáždění otočen k západu, s proměnou liturgie se ozdoba čela oltářní menzy (antependium) postavila na oltář.
- Františkáni na oltář stavěli také obraz sv. Františka jako jednoduchou desku (typ dossale)
- Na oltář byly umísťovány i relikviáře také jedna z možných vysvětlujících teorií
- 1310 Synoda v Trevíru – každý oltář má být pro snadnější identifikaci ozdoben obrazem (oltáře v kostele mohou být nanejvýš tři) - nedodržováno

Oltář z Wiesenkirche, Staatliche Museum Berlin,
1260-1270/ Arnolfo di Cambio, Ciborium, kostel San
Paolo fuori Le Mura Řím, 1283

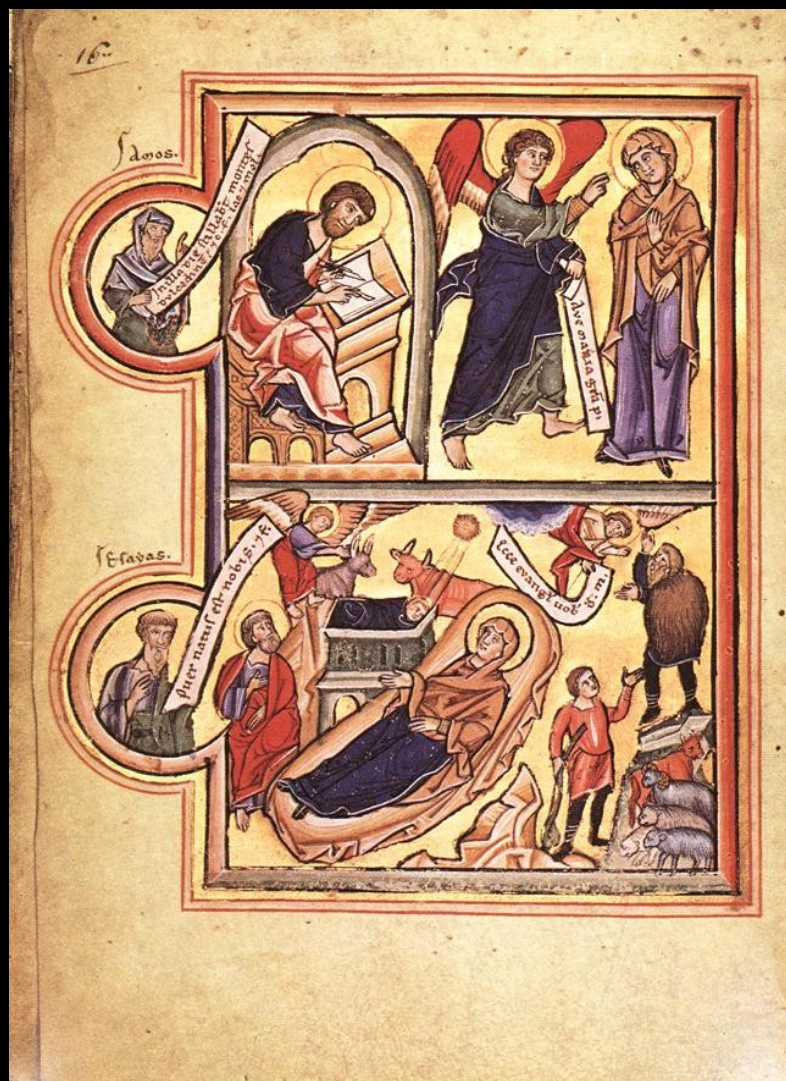

Knihy hodinek

- Ve 13. století vzrůstá potřeba osobní participace na spáse
- V dvorském prostředí vrůstá obliba knih hodinek – osobní modlitební kniha, která dosud byla určena jen mnichům a jeptiškám se zároveň stává velmi luxusním předmětem, většinou bohatě ilustrovaným

Modlitební kniha sv. Alžběty Uherské, (Museo Archeologico Nazionale, Cividale), kolem 1220

Děkuji za pozornost